

**Uvodno izlaganje predsjednika Skupštine Crne Gore Ivana Brajovića u diskusiji
„Vijek od nastanka fašizma – što smo naučili?“ povodom obilježavanja Dana
pobjede nad fašizmom**

(Skupština Crne Gore, 8. maj 2019)

Poštovani gosti, kolege poslanici, predstavnici medija,

Dobrodošli u Skupštinu Crne Gore na Treće po redu okupljanje povodom Dana pobjede nad fašizmom. Podsjećam da smo 2017. godine odlučili da ovim značajnim datumom za Crnu Goru, Evropu i cijeli svijet, u našem zakonodavnom domu organizujemo diskusije na teme vezane za antifašističko vrjednosno nasljeđe, na sve ono što se reflektuje na naše društvo. Te prve majske godine ovog 26. skupštinskog saziva razgovarali smo o tome što je antifašizam danas u Crnoj Gori, a prošle 2018. smo se pitali i nudili odgovore kako odoljeti populističkim pokretima. Od naših izuzetnih sagovornika - historičara, sociologa, književnika, u živoj diskusiji sa poslanicima ovog parlamenta, imali smo istinski zanimljive i nadahnute poglede na pitanja od interesa za aktuelni trenutak i budućnost kako Crne Gore, tako i neposrednog ali i šireg okruženja. Prošle godine je takođe Dan pobjede obilježen ovdje ispred Skupštine na koncertu partizanskih pjesama, sa preko 200 učesnika i uz glasnu podršku nekoliko hiljada posjetilaca.

Ponosni smo što ideje i događaji u organizaciji Skupštine Crne Gore izazivaju značajnu pažnju javnosti, te su inspirisali SUBNOR i antifašiste Crne Gore da organizuju skupove sa sličnim konceptom, a Kic pop hor će sutra ponovo pjevati partizanske pjesme, ovog puta u organizaciji Grada Podgorice.

Ove godine nismo htjeli da propustimo priliku da povodom vijeka od nastanka fašizma, imajući u vidu njegove posljedice, ne razmislimo o sadašnjosti kroz prizmu te i takve prošlosti. Da se ne zapitamo što smo u međuvremenu naučili. Zato smo pozvali kompetentne sagovornike da se tokom diskusije podsjetimo koji su politički, socijalni i ekonomski preduslovi pogodovali nastanku fašizma; kako su djelovale tadašnje društvene elite; što je ostalo neprimijećeno i propušteno; kako je Crna Gora reagovala na pojavu fašizma; koje su obaveze političke i intelektualne elite u njihovom sprječavanju?

Činjenica je da je Musolini na početku svoje političke karijere bio ljevičar, da bi kasnije radikalno promijenio svoje političko opredjeljenje, i postao vođa krajnje desničarskog pokreta.

Musolinijevi fašisti su se dugo hvalili da nemaju nikakvu ideologiju, a osnivačkim programom iz 1919. fašizam se prikazuje kao tzv. "pokret italijanskog ozdravljenja". Te iste 1919.g. formirana je Nationalsocijalistička njemačka radnička partija.

Treba znati da fašistički pokreti u Italiji i Njemačkoj na početku nijesu imali podršku većine, već su u parlamente ušli kao politički beznačajni. U Njemačkoj recimo na izborima 1920.g. nijesu osvojili nijedan poslanički mandat te su pomoću naoružanih odreda odabrali nasilje kao način političkog djelovanja. Takođe je poznato da je fašizam svojim usmjerenjem na direktnu akciju značajno računao na mlade iz socijalno ugroženih slojeva.

Ja se pitam što se dešavalo u međuvremenu, od nastanka fašizma 1919. do njegovog sloma u Drugom svjetskom ratu i da li bi bez Hitlera fašizam eskalirao? Kako je izgledao politički i društveni život u Italiji i kasnije u Njemačkoj u vrijeme uspona fašizma. Da li je bilo pojava kojima je trebalo posvetiti više pažnje? Ko je bio dužan da skrene pažnju na pojave koja nude laka rješenja za navodno ozdravljenje društva?

Zašto je to za nas danas značajno? Umjesto odgovora dozvolite da ponovim riječi koje sam istim povodom na ovom mjestu izgovorio prošle godine: „Kada je riječ o Crnoj Gori mislim da su krupne političke odluke već donijete. Balkanska istorija, međutim, s vremena na vrijeme surovo nas opomene da naše postojanje na ovim prostorima zahtijeva kontinuirano i strateško njegovanje vrijednosti koje to društvo čine zdravim i guraju ga naprijed.“

A danas dodajem da je našem društvu uvijek i ne samo ovim povodom potrebna javna riječ naučnika, intelektualaca, njihov društveni aktivizam. U vremenu u kojem nikome nije lako da razlikuje informacije od poluinformacija i lažnih vijesti, nama su potrebni nauka i temeljno znanje. Potrebne su nam istorijske činjenice sa naučnim tumačenjem konteksta vremena, a ne relativizacija i revizionizam, nije nam od koristi da proberemo činjenice u skladu sa ideološkim opredjeljenjem.

Zato ovdje okupljamo istoričare, sociologe, pisce, javne djelatnike da nam objasne ili podsjetite što je to važno što bi trebalo da znamo, da od dobronamjernih

sagovornika čujemo u kom pravcu – na osnovu nespornih i aktuelnih antifašističkih vrijednosti - oni vide poželjan razvoj našeg društva i čemu treba učiti mlade naraštaje.

Tokom prethodne dvije godine insistirao sam da Skupština Crne Gore pokreće ovakve teme i da čujemo drugačija mišljenja. Ovdje su se itekako čuli disonantni tonovi i različiti pogledi na zadatu temu. Tako i dolikuje predstavničkom domu građana Crne Gore, koji takođe ne misle isto i shodno tome biraju svoje političke favorite da ih zastupaju.

Ono u čemu su svi sagovornici bili saglasni jeste obaveza da se razgovara, obaveza njegovanja kulture sjećanja, otvaranja svih tema – i onih ne tako ugodnih, preuzimanje odgovornosti. Naučili smo da se ozbiljne društvene teme, pitanja i odgovori ne podrazumijevaju. Nastojimo da negujemo kritički odnos i podstičemo raspravu.

Odgovornost ljudi koji su dobili povjerenje građana da vode državu, ali i intelektualne elite ovog društva jeste da ne budemo zatečeni, da ne dozvolimo da nam se neke pojave dese, pa da potom čekamo da prevlada razum, da neko drugi umjesto nas problem riješi ili da čekamo da pošast prođe. Naša dužnost, obaveza je da prepoznamo, predviđamo i društvena kretanja usmjeravamo u pravcu koji vodi modernom, civilizovanom razvijenom svijetu. Vjerujem da Crna Gora pravi dobre strateške izbore. Vjerujem takođe da će današnji susret tome doprinijeti.

Gospodine Klasiću, hvala Vam što ste došli iz Zagreba da pričamo o antifašizmu. Znam da ste toj temi veoma posvećeni, a takođe znam da ste se s radošću odazvali našem pozivu.

Ti je i naš mladi historičar Milan Šćekić, već prilično afirmisan kao koautor značajnih djela iz historije Crne Gore.

Književnik i kolumnista Andrej Nikolaidis, čitan i nagrađivan. Gospodine Nikolaidis, potpuno sam siguran da ćemo i danas kao i inače, od Vas čuti jasne i beskompromisne stavove na odabranu temu.

Prije nego što prepustim riječ moderatoru kolegi poslaniku historičaru dr Dragutinu Papoviću zahvaljujem Vama drage kolege poslanici koji takođe redovno i posvećeno učestvujete u diskusiji povodom obilježavanja Dana pobjede nad fašizmom.